

ISSN 1999-4214 (print)
ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN HUMANITIES
INSTITUTE

№ 1/2023

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2023

Бас редакторы **Дауренбекова Л.Н.**
А.Қ. Құсайынова атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
филология ғылымдарының кандидаты, Астана, Қазақстан
Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
А.Қ. Құсайынова атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
философия докторы (PhD) Астана, Қазақстан

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша.
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабек Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрысжан Л.Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмабаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «А.Қ.Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 15.03.2023ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі. БТ.

Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Татсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института имени А.К. Кусаинова,
Астана, Казахстан

Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института имени А.К. Кусаинова, Астана,
Казахстан

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша.
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы им. Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабек Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курсыжан Л.А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.

Собственник: «Евразийский гуманитарный институт имени А.К.Кусаинова».

Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Подписано в печать 15.03.2023 ж. Формат 60*84 1\8. Бум. Типогр.

Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89

Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

© Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова
Chief Editor **Daurenbekova L.N.**

Candidate of Philological Science, Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute
Institute, Astana, Kazakhstan

Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**
Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute, Astana,
Kazakhstan

Editorial Board

Aimuhambet Zh.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Aktayeva K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
Absadyk A.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Bredikhin S.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
Гайнуллина Ф.А.	Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
Yermekova T.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University. Almaty, Kazakhstan
Yesirkepova K.K.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Zhusipov N.K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
Kurbanova M.M.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
Kamzabek D.	Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Kuryszhhan L.A.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
Oner M.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
Pimenova M.V.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
Seifullina F.S.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF

Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect Zhumabayev
Tel/Fax: (7172) 561 933: E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute. Series -PHILOLOGY

Owner: «A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 15.03.2023 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper. Printing house

Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

© A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

МАЗМҰНЫ-СОДЕРЖАНИЕ-CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ – ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

АҒАБЕКОВА Ж.А. ЖАЛМАХАНОВ Ш.Ш.	Аз-Замахшаридің «Муқаддимат ал-адаб» сөздігіндегі сөз тіркестерінің қазақ тіліндегі қолданысы.....	7
БАЙТИЛЕУОВА Ғ.А. ЕШИМОВ М.П. ДҮЙСЕНБАЕВА Р.И.	Фрейм арқылы сөздік қорды арттыру.....	21
ЕСІМСЕЙТОВ Б.Р.	Сыбайлас жемқорлық термині негізінде жасалған сөздерді аудару мәселелері.....	35
ЖАҚЫПОВ Ж.А., АМАҢДЫКОВ О.М.	Сөйлем құрамындағы ыңғайластырушы элементтер.....	46
ЗНАМБУЛОВА К.К. NOVRUZOVA N.	Information technology and the status of the development electronic dictionaries in turkish lexicography.....	57
КУРМАНБЕКОВА З.Р. САРЕКЕНОВА Қ.Қ.	Желі қолданушысының коммуникативтік типтері.....	71
МУНАТАИ К. DOSSYMBEKOVA R.O.	The social significance of internet vocabulary in chinese language.....	87
НҮРДӘУЛЕТОВА Б.И.	Серікбол Қондыбай зерттеулеріндегі «Қырымның қырық батыры» жырлар циклі.....	102
РАЙНБЕКОВА Г.С.	Фразеологизмдердің контексте көріну ерекшеліктері.....	113
РЫСБЕРГЕН Қ.Қ., УӘЛИ Н.М.	Халықтық топонимдердегі ақ және қара түстердің мәдени тілдік семантикасы.....	128
САҒЫНДЫҚҰЛЫ Б.	Ғалым Қ.Мамаділ көзқарасындағы тілдік бірліктің ойға қатысты мәндену сипаты.....	143

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

АЙМҰХАМБЕТ Ж.Ә.	Абайдың «Масғұт» поэмасындағы мотивтердің мифтік негізі және поэтикалық мәні.....	154
АЛИМБАЕВ А.Е.	Қожа Ахмет Ясауи хикметтеріндегі ғұмыр философиясы.....	167
АКТАНОВА Ш. АКТАНОВА А. АМАНГАЗЫКҰЛЫ М.	Gender issues in the transmission of the artistic image of women in the works of M. Auezov and E. Hemingway.....	179

ЖҰМАҒҰЛ С.Б.		
ШАЛҒЫНБЕКОВА А.Б.	Әлихан Бөкейхан еңбектеріндегі мақал-мәтелдер: этно-	
ЖҰМАҒҰЛ А.Б.	социофольклортану аспектісіндегі талдау.....	191
КАЛИЖАРОВА Ж.Т.		
МАДИБАЕВА К.К.	Эпистолярная проза как литературный феномен.....	202
КӘПҰЛЫ Д.	Ақыт Үлімжілұлы шығармашылығы және әдеби-	
САҒЫНАДИН Г.	фольклорлық интеграция.....	214
КОКБАС Ж.,	Зейнолла Сәнік шығармашылығындағы «Тұғырыл хан»	
КУРМАМБАЕВА К.С.	бейнесі.....	226
НУРГАЛИ К.Р.	Детская повесть Б. Сокпакбаева «Меня зовут Кожа»: от	
НУРМАНОВА Ж.К.	книги – до ремейка.....	236
СЕКЕЙ Ж.	«Аласты ойлап шыққан жас...» (Д.Әшімханұлының	
	«Жынды жел» әңгімесі негізінде).....	250
ТАГУДРЕТОВА Б.Б.	Жазушы Мархабат Байғұттың юморлық шеберлігі.....	261
ТҰРЫСБЕК Р.С.		
БАТАН С.	Жазушы еңбегі: жаңашыл бағыт пен көркемдік өріс.....	274

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE

КУДАЙБЕРГЕНОВА К.Т.	Сыр сұлейлері шығармаларын оқытудың әдістемелік	
	ерекшеліктері.....	297

ҒАЛЫМ. ТҰЛҒА. ҚАЙРАТКЕР

ДӘУРЕНБЕКОВА Л.Н.	Қ.Ахметовтың ғылыми-педагогикалық қызметі.....	312
-------------------	--	-----

XҒТАР: 17.71.07

DOI <https://doi.org/10.55808/1999-4214.2023-1.23>

К.Т. КУДАЙБЕРГЕНОВА

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан
(e-mail: kkunimzhan@mail.ru)

СЫР СҮЛЕЙЛЕРІ ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Мақалада ұлттық әдеби мұраларымыз бен сөз мазмұнындағы мәдени мәнділіктерді айқындау, оларды танытумен тығыз байланыста қарастыру, мәдени-танымдық ерекшеліктерін білім алушыға жинақтау арқылы игерту «тіл мен ұлт», «тіл мен әдебиет, мәдениет» сабақтастығында зерттелінді.

Бұл ғылыми жұмыста Сыр сүлейлері Т.Ізтілеуов, Б.Оңдасұлы, Ш. Омаров, Қ. Ерімбет шығармаларына зерттеу жүргізе отырып, рухани құндылыққа толы дидактикалық шығармаларындағы ұлағатты ойлар мен нұсқалық тәжірибелерге тоқталдық. Жүргізген жұмыстың нәтижесінде білім алушылардың өлке әдебиетіне деген қызығушылығын оятып, Сыр сүлейлерінің толғау-терме, айтыс, дастандарымен жастарды, адамгершілік, имандылық, отансүйгіштік сияқты адами құндылықтардың қалыптасуына негіз жасалды.

Өлке әдебиеті қазақ әдебиеті тарихында ерекше орын алатын ұлттық рухани қазынамыз десек, Сыр сүлейлерінің дана өсиеттері мен ақыл-нақылға толы дидактикалық жырлары қазіргі білім мен тәрбие құралы екені сөзсіз. Сыр сүлейлері адамгершілік, имандылық, отансүйгіштік сияқты тәрбиелік тағылымдармен ұлт өнеріне өлшеусіз үлес қосқанымен, оларды оқытудың тиімді әдістері әлі де болса терең меңгеріле қойған жоқ, жұмыстың жазылуына осы жәйттер негіз болды. Әлемдік білім кеңістігіне ену мақсатында рухани бай, жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыруда бүгінгі күннің өзекті мәселесі – ұлтты ардақтауда Сыр сүлейлерінің шығармаларын оқыту арқылы келешек ұрпақтың дүниетанымы мен көзқарасын қалыптастыру зерттеудің маңыздылығы мен көкейкестілігін танытады.

Түйін сөздер: Сыр сүлейлері, дидактика, ұлттық таным, жеке тұлға, модульдік оқыту, жаңа технология.

Кіріспе. Қазіргі таңда білімнің қажеттілігін, жекелік мәнін сезіну, білім алушының оқудан қанағат алу сезіміне ұласып отыруы және ой-өрісіне, сезіміне әсер ететін дәрежеде болуына мән беріліп отыр.

Білім алушыға ұлттық тәлім-тәрбие беру, осы жолда шығармашылық оқу, жаңа технологияны дұрыс пайдалана білу, сабақты дидактикалық материалдармен жабдықтауға көп көңіл бөлінуде.

Зерттеу жұмысында Қазақстанның дүниежүзілік білім кеңістігіне ену қажеттілігі көтеріп отырған кезде білім беру мәселесін, әдіс-тәсілдерді инновациялық үрдістермен алмастыру арқылы жалпы білім сапасын арттыру көзделген. Осы орайда әрбір оқытушы озық технологияларды терең талдаудан өткізіп, өзіне тиімді әдіс-тәсілдерді таңдауы керек.

Сыр сүлейлерінің шығармаларындағы дидактикалық мәселені оның фибраттық үлгісін әр қырынан таныту басты міндет деп санадық. Туған халқының тағдырына ортақтасып, отаншыл, адами асыл қасиеттерге баулудағы Сыр сүлейлерінің өзіндік ерекшелігін ашу, ойшылдық шеберлігіне, ой тереңдігіне тоқталдық. Сыр сүлейлерінің ұрпақты - ұлтты тәрбиелеу мақсатында жазылған нақыл-фибрат сөздер – жалаң үгітке, ресми ережеге құрылған құрғақ нақыл емес, нақты өмір шындығына қатысты жазылған өсиет сөздер.

Сыр сүлейлері жырлаған мәңгілік тақырып адамгершілік категориялары, ар-ождан, өнегелік, сенімділікті наихаттайтын, дидактикалық талғамы мол мұра ретінде бағалы екенін байқаймыз.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Тақырыпты кеңінен зерттеу барысында қол жеткен тұжырымдар мен нақты нәтижелер Сыр сүлейлері шығармаларын оқыту барысында кеңінен насихатталады. Әр ақынның шығармаларындағы (толғау, терме, айтыс) адами құндылықтар да басты назарға алынады.

Сондай-ақ, Сыр сүлейлері поэзиясында аталған көркемдік, зерттеу әдіс-тәсілдердің барлық түрлері қолданылады. Мысалы, бейнелеу тәсілін әрбір сөз иесі өзінше сомдайды. Адамзатқа ортақ таным дүниесі үздіксіз дамуда болады. Сондықтан, әрбір ақынның ешкімге ұқсамайтын өзіндік қолтаңбасы болатыны белгілі. Сүлейлер поэзиясының образ сомдау тәсілдерін зерделеу барысында туындаған мәселенің бірі әдеби бейне және оның бейнелену мүмкіндіктеріне қатысы еді. Зерттеп отырған нысанымыздың негізгі сипаттары тіл арқылы берілетіндіктен, біз сөз саптауда жеке-жеке ақындардың өлеңдеріндегі ерекшеліктеріне де тоқталдық. Жинақтау, салыстырмалы-типологиялық әдістері қолданылды.

Талқылау мен бақылау. Өскелең ұрпақты тәрбиелеу мәселесі қоғам тарихының барлық кезеңдерінде, соның ішінде әдебиетте де маңызды орын алады. Сондықтан осы саладағы педагогика ғылымының тарихы мен дамуын зерттеу мақсатында педагогтар, ғалымдар, жазушылар мен фольклор зерттеушілері белсенді жұмыс істейді. Біздің ойшылдар білімнің адам өміріндегі басты күш екендігіне және адами қатынастарды жақсартуда ерекше рөл атқаратынына сенімді болды. Сыр бойындағы ақын-жыраулар өздерінің барлық шығармаларын осы идеяларға арнады. Құнды педагогикалық ойлар мен адамгершілікке толы шығармаларын рухани мұра ретінде қалдырды [1,261].

Сыр сүлейлері шығармаларын оқытуда диалогты сөйлемдерге көп назар аударамыз. М.Жұмабаев: «Диалог репликадан құралады, оның бәрі сөйлеуге уәж жасайтын, екіншісі жауап ретіндегі реакция - реплика. Диалогта ой ауысып

отыратыны белгілі, сондықтан әңгімелесушілер бір - бірімен ақпарат алмасып отырады» [2, 73] – деген. Сыр сүлейлерінің мысал өлеңдерін оқыту барысында осы пікірді негізге алдық.

Ғылыми жұмыс аясында «Сыр сүлейлері шығармаларындағы әдеби бейне және бейнелілікті оқыту» тақырыбында арнайы курс бағдарламасы әзірленді. Оның мазмұны - 15 дәріс, 10 - практикалық сабақ, 5 БАӨЖ - ден тұрады. Кредит саны - 3.

Біз, арнайы курс бағдарламасын өткізбес бұрын өзіміздің «Сыр сүлейлері шығармаларындағы әдеби бейне және бейнелілікті оқыту» атты авторлық сауалнаманы білім алушыларға жүргіздік. Сауалнама 20 сұрақтан тұрады. Ол бақылау және эксперимент топ болып екіге бөлінеді. БТ-52; ЭТ-59 студенттен құралған (1-диаграмма).

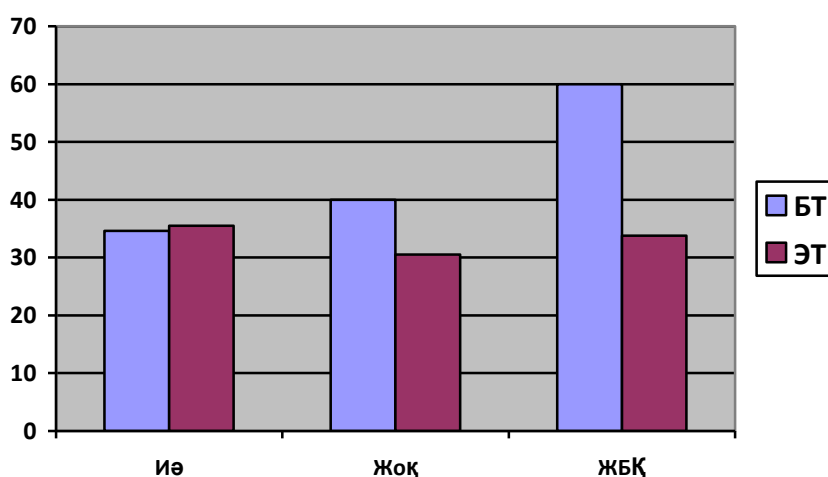

Диаграмма 1– Барлық топ мүшелерінің сауалнаманы толтыру кезінде көрсеткен эксперимент жұмыстарының нәтижелері (эксперименталды, бақылаушы топтар бойынша)

Респонденттердің БТ қатысқан 52 білім алушының «иә» деп жауап бергендер саны - 18, ол 34,6 % құраса, «жауап беруге қиналамын» деп жауап бергендер саны – 60 % құрайды, «жоқ» деп жауап бергендер саны – 40 % құрады.

Респонденттердің ЭТ қатысқан 59 білім алушының «иә» деп жауап бергендер саны - 21, ол 35,5% құраса, «жауап беруге қиналамын» деп жауап бергендер саны – 20, ол 33,8% құрайды, «жоқ» деп жауап бергендер саны –18, ол 30,5% құрады.

Біз, зерттеу жұмысымыздың соңында эксперимент бойынша салыстырмалы зерттеу жүргіздік (2, 3 - диаграммалар).

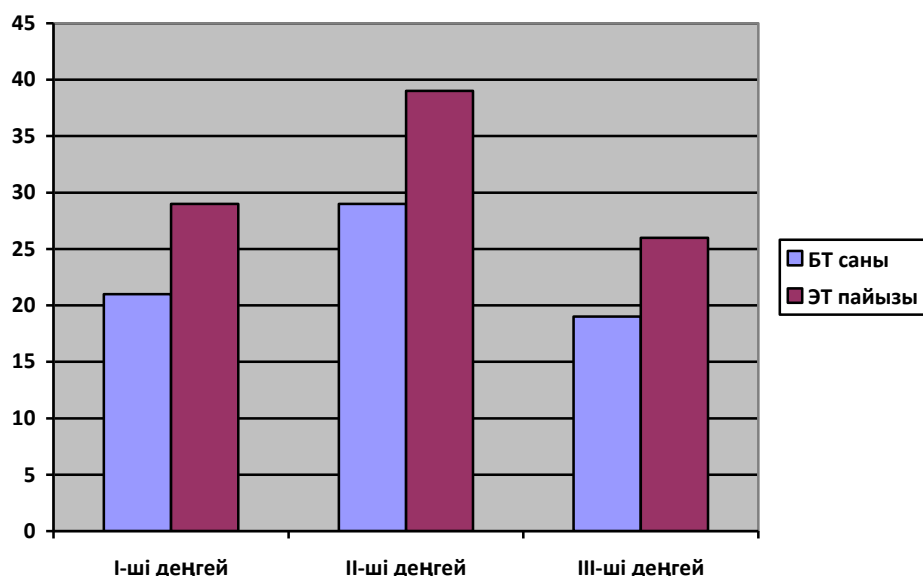

Диаграмма 2 - Сауалнаманы толтыру кезінде I мен III деңгей аралығында эксперимент жұмыстарының нәтижелері (бақылаушы топ бойынша)

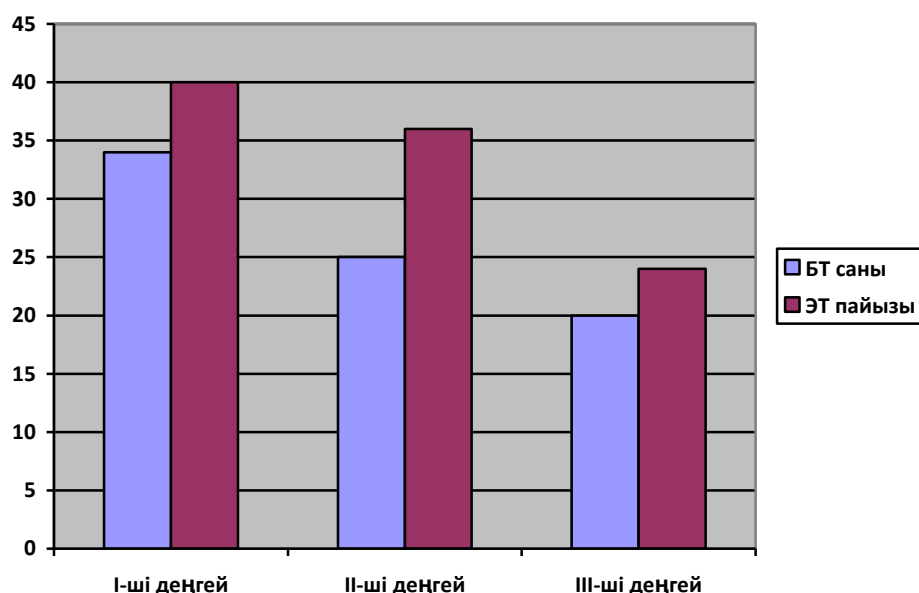

Диаграмма 3 – Сауалнаманы толтыру кезінде I мен III деңгей аралығында эксперимент жұмыстарының нәтижелері (эксперименталды топ бойынша).

Эксперимент тобы бойынша I-деңгейде 42,3 %, II-деңгейде 61,1%, III - деңгейде 84,7% - ды құрады.

Әдіскер ғалым Т.Жұмажанова: «Модульдік оқу білім мазмұнын әр қырынан жетілдірудің, ұйымдастырудың құралы мен әдісі» - деп түйін жасаған [3, 182].

Осы орайда экспериментте модульдік оқу жүйесі басшылыққа алынды.

Білім алушының қызығушылығы, тақырыпты талдауы мен өзіндік тұжырымы жасауы да қатаң ескерілді.

Модульдік оқыту технологиясы. Сыр сүлейлерінің шығармаларын оқытуды үш модульге бөлдік.

- Оқыту мақсаты айқын, нәтижесі белгілі;
- Оқу мәтіндері бөліктерге бөлінеді;
- Оқытушы – кеңесші, бағыт беруші;
- Білім алушы шығармашылықпен жұмыс істеуге қалыптасады.

Төменде кейбір үлгілерін көрсетеміз.

Модульге кіру —————> Оқушының білім деңгейін анықтау, еске түсіру, сұрақтарын беру.

Сыр сүлейлерінен —————> Бағдарламалық материалдардан кімдерді білесіздер?

Проблемалық блок —————> Т.Ізтілеуов лирикалары
Ш.Омарұлы мысалдары
Базар жырау дастандары

1. Т.Ізтілеуов:

Жасымнан назым сөзге шебер едім,
Өзімнен шебер кім деп кебер едім.
Әртүрлі хикая мен дастандардың,
Ширатқан шын жібектей көгені едім.

Сұрақ: Осы өлеңде поэзия құдіретін адамдық асыл сөздермен байланыстыра қалай суреттеген?

2. Ш.Омарұлы мысалдарын атап айт?

3. Базар жыраудың «Айна-тарақ» дастанындағы идея не?

	Мәтінге қызығушылық	Мен түйген ой-тұжырым
Өлеңдегі маған қатты әсер еткен көрініс		
«Аға деген ініні – жаным десе болады». Ерін күткен әйелді ханым десе болады. Ақын адамдар арасындағы сыйластықты мейлінше шынайы бейнелеген. Өлеңнен өзіме ғибрат алдым. Ата-ана, бала арасындағы мейірімділікке баулығаны ұнады.		Отан – отбасынан басталады. Тұрмағамбет ақын бұл өлеңінде татулық, сыйластық сөз болған. Тағылымы мол бұл өлеңнен адамгершілік қарым-қатынасқа насихаттау басым екенін байқадым. Тәлімдік мәні зор.

Мәтінмен жұмыс жасауда эссе, реферат, жатқа мәтін оқу, әдеби-теориялық талдау жасаймыз.

№1 блок – Ақпарат блогы.

Сыр сүлейлері туралы ақпарат беру. Лирикалық шығармаларын оқытқанда, ақындардың ой дүниесіне, сезіміне, авторлық ұстанымына білім алушыны жетектеу.

№2 блок – Тапсырма блогы.

Тапсырма жүйемен беріледі, оқушының жас ерекшелігі ескеріледі. Мысалы, Базар жыраудың «Жолдас болсаң жақсымен» өлеңіне мынандай тапсырма бердік.

- Жолдас болсаң жақсымен,
- Жетеді қолың мұратқа.

Бұл жолдардан не аңғардыңдар? Ақынның айтпақ ойы не? Ерекше тоқталып тұрған мәселенің астын сыз.

- Ақын «жақсы» адамды қалай бағалайды?

- Адами болмыс, сыйластық, ізгілік туралы «Жолдас болсаң жақсымен» атты шағын эссе жазыңдар. Мұндай іздену арқылы білім алушыларды өз бетімен жұмыс жасай білуге дағдыландырамыз.

№3 блок – Қорытынды блогы.

Пән оқытушысы модульде көрсетілген тапсырмаларды орындауда тиімді әдіс-тәсілдерді іздестіреді. Модуль арқылы аз сөзбен көп нәрсені түсіндіреді.

Ғылыми-зерттеу жұмысы бойынша «Сыр сүлейлері шығармаларындағы әдеби бейне және бейнелілікті оқыту» атты арнайы курс бағдарламасы өз нәтижесін берді. Келешекте осы тақырыпты әрі қарай да практикада қолдануға болады деп ойлаймыз.

Нәтижелер. Профессор Ұ.Н. Жанбершиева «Сыр еліндегі киелі нысандар жайлы аңыздар» мақаласында: Сыр елінде халыққа қызмет еткен, тарихта болған киелі адамдардың өмірі мен атқарған игі істері жайлы аңыздар көп. Қазіргі күні киелі орындарға айналған Сырда туған аңыздардың ерекшелігі мен ислам құндылықтары мен киелі нысаны туралы әлі де айтылмай жүргені айқын. Аңыздық шығармалардағы киелі орындар туралы бірлі-жарым айтылғанмен, арнайы ғылыми зерттеу нысанына айналмағанын көрсеткен [4, 126].

Қазақ әдебиетінде Сыр сүлейлерінің қосқан үлесі ұшан-теңіз. Олар, ең алдымен, ұлттық танымның тәрбиелік мәнін арттыруға, екіншіден, халқымыздың ұлттық болмысын нақтылай түсуге үлес қосса, сондай-ақ шығыстың бай әдебиетін тануға, олардың романтикалық кеңістігіне бойлауға, халық санасында асқақ адамгершіліктің рухын қалыптастыруға айтарлықтай еңбек етті. Бұл ұлттық өсиет, терме-өлең, дастан мен айтыстардың негізін құраса, шығыс сюжеттеріне негізделген «Көрұғлы», «Қарасай-Қази», «Сәйфулмәлік», «Бәдіғұл-Жамал», «Шаһнама» сияқты т.б. жүздеген

дастандардың қазақша нұсқалары ұлттық әдебиет қорына мол үлес болып қосылды.

Академик З.Қабдолов «Сөз өнерінде»: көркемдік тілдің тәсілдерін айқындау, теңеу, троп, метафора, кейіптеу, астарлау, алмастыру, меңзеу, кекесін, ұлғайту, әсірелеу, айшықтау» [5, 147] - деп бөліп көрсетеді, талдап таразылайды.

Сыр сүлейлері түрлі әдеби ағымдардың ықпалын көріп, олардың лирикалық образ сомдау әдістерімен де кеңінен таныс болған. Десек те, қанша ықпалдастық, әдеби үндестік болғанмен, туған жұрттың ежелден қалыптасқан дәстүрлі өзіне ғана тән ерекшеліктерін де сақтап қалған.

Адамдар арасындағы сыйласымды, мәдени қарым-қатынас, туысқандық, бауырмалдық сезімдер Сыр сүлейлері шығармаларының ең негізгі өзегі болып табылады. Оны қазақтың біртуар ақыны Т.Ізтілеуұлының «Адамдық іс» өлеңінен толық аңғарамыз.

Алда - аға, артта - іні болып тұрса,
Жігітке ол бір құрал, сайман - дағы.
Деген бар: «Төртеу түгел - төрге шығар!
«Төрің сол - бақыт құстың айналғаны.
Алтау боп - аузың ала бола қойса,
Дұшпанға құл боп анық байланбағы» [6, 105].

Осы шығарманың өзінен-ақ тірліктің бірлігі мен берекесі аға мен інінің, ағайынның татулығында, сыйластығында, бауырмалдығында екендігі айқын анық бейнеленген. Сондай-ақ, Т.Ізтілеуовтің «Шырын тіл, шырайлы жүз болсаң балдай» атты өлеңінде адам өмірінде өзінің кез-келген жағдайында тілің шырын, жүзің шырайлы болса, басыңа бақ қонады, өмірді қызықпен, мағыналы өткізесің, тіпті қияметтің көпірінен де қиналмай өтесің» - деген пікірді айтып, «мен айтқан үгітке құлақ салыңдар, дәулеттен бос қалмаңдар» деп уағыз айтады:

«Өтерсің ойнап-күліп, есен-аман,
Көпірден қияметте қылдан нәзік.
Өтерсің етегіңді ертең шалмай,
Дәулеттен бұл сияқты бос қалмаңдар,
Үгітке осы айтылған құлақ салмай, - дейді.

Қазақ халқының «ұлық болсаң, кішік бол» - деген даналық қағидасын үнемі алға тартып отырады. Т.Ізтілеуов: «Жігіт жарастығы» атты өлеңде үлкенді үлкен, кішіні кіші деп құрмет тұту адамдық борышың деген ойды ортаға салады, ырыс-құт береке сыйластықтың негізінде құрылатындығын осы өлең шумақтарында ой орамымен қиыстырған:

Жігіттің жарастығы жан барыңда,
Дос сыйлау, дастарханда нан барыңда.
Тұтынып үлкенді - аға, кішіні - іні,

Отыру қатарының қамдарында.
Өмірін бұл тәртіппен бітіргендер
Қайғының қала қоймас шаңдарында.
Ойына осыларды түсірер ер
Бақ, дәулет, ықпал, ырыс аңдарында.

Осы тұрғыдан алғанда Тұрмағамбет өлеңдерінің көбісі отбасы тәрбиесі, оның мүшелерінің бір-біріне деген ізгілікті, адамгершілік қарым-қатынастарды насихаттауға бағытталған. Ақынның «Тәлім» деген өлеңін мысалға келтірейік:

«Аға» деген ініні –
«Жаным» десе болады;
Ерін күткен қатынды –
«Ханым» десе болады;
Қызғалдақтай ұл-қызды –
«Сәнім» десе болады.
Ойлы туған жігітті –
«Ғалым» десе болады,
Осындай айтқан үгітті
Ел біткенге таратып
Мәлімдесе болады.

Үлкенді құрметтеу, кішіге қамқорлық таныту, адамзат баласы үшін ең қадірменді жандар ата-ананы, аға-ініні қастерлеу, ер-азаматты күту, отбасы мүшелерімен жарасымды сыйластық орнатуға шақырған бұл өлеңнің де жастарға берер тағылымы мол.

Тұрмағамбет ақын «Жас жетіп жақ тамырың білеуленді» атты өлеңінде адамға кәріліктің келетіндігін ол өз кезегінде қадіріңді қашырмай әдемі қартаю керектігін, өсіп келе жатқан буынға үлгі өнеге, насихат айта білу, жастарға жолыңды беру туралы кеңінен суреттейді. Мәдени қарым-қатынас бағытындағы бұл шығармасы Алладан үміт күтуге, бұл дүниемен разылықпен қоштаса білуге, баланың қамын ойлап байытам дей бермей, иманның байлығын жиюға шақырады.

Сыр сүлейлерінің шығармашылығындағы мәдени қарым-қатынас тақырыбы «Тұрмағамбет пен Жүрсіннің айтысында» айшықты, жан-жақты сипатталған. Бұл жөнінде зерттеуші Е.Карбозовтың «Т.Ізтілеуұлының жазба айтыстары» атты мақаласында жақсы келтірілген: «Екі ақынның бір-біріне деген қошемет сөзінен бастау алған айтыс Тұрмағамбет ақынның қамқоршы аға болып, Жүрсіннің жасы кіші іні ретінде сыйласқан ізгі ниетімен жалғасын тауып, оқырманның жанын жадырата түседі, - деп жазады Е.Карбозов, - «Тұрмағамбеттің «қиғаш қас, құралай көз нағыз һүр (сұлу) екенсің, «кемеңгер, білімге бай анық дүр (ақын) екенсің» деген мақтау сөзіне алғашында Жүрсін сеніңкіремей, кері түсініп, «жазуымды жөндей алмай жүргенімді айтқаның ба?» [7, 18], - дейді.

«Зейінім сүйегіңді танып еді», - деген көреген сөзінен кейін барып Жүрсін ақын ағасының адал көңіліне сене отырып:

Сөзіңе «дуа дарыған» адам едің,

Басыма кетпес онда бақыт қонбай, – дейді.

«Жақсы сөз – жарым ырыс», «Жақсының жақсылығын айт, нұры тасысын» деген халық нақылдарын өлеңдеріне өзек еткен халық ақындары жақсы қасиеттерді әсем сөздермен жеткізу арқылы оқырманын әдемілікке жетелейді. Жан мен тәннің сұлулығын сипаттай келе адамдықтың биік шыңын нұсқайды, адамгершілік мұраттарды көздейді.

Басыңа ықпал орнап, бақыт қонса,

Қайырсыз қатарыңа болма онша.

Қазаның халық біткенге қайнап тұрсын!

Жаз салқын болсын үйің, қыс күн монша [7, 20].

Қарым-қатынас пен сыйластық, татулық тақырыбы Сыр сүлейі Омар Шораяқұлының шығармаларында кең түрде қамтылған. Ол өз өлеңдері арқылы туған халқын ағайыншылыққа, бір-бірін қастерлеуге шақырды. Өзінің соңғы еңбегінде:

Қайратты туған ер болсаң,

Қамын ойла халқыңның.

Жетім менен жесірге,

Өзі бол жүзі жарқынның.

Ғаріптерді топама,

Толуын біліп алқымның.

Көжеңді көптен ірікпесең,

Күшейер көркі әлпіңнің.

Уағдаңды екі етпе,

Әліне қарап әркімнің, – деп жазған.

Жалпы педагогика, әдебиеттану ғылымдарында ең жоғары құндылық адамды дәріптеу, оның ізгілікті қарым-қатынасын қалыптастыру, жеке тұлға ретінде көрсету бәрінен биік тұтады. Ш.Омарының мысал үлгісінде жазған «Қанағат», «Қара шекпен», «Бір пиала май», «Маймыл», «Нақ Сүлеймен» сияқты мысалдары бар. Бұл шығармаларының желісі адамгершілікке үндеу, жастарға өсиет айту, кішіпейілік мақсатында болып келеді.

Сыр сүлейлерінің ішінде ерекше назар аударатын ақын Нұртуған Жежеұлұлы болып табылады. Оның шығармаларындағы мейлінше өзекті мәселелердің бірі - достық, сыйластық, адамгершілік тақырыбы. Ол өзінің қарақан басының қамынан басқаны ойламайтындарды сын садағымен атқылап, ұрпақты осындай қылықтан үнемі жирендіріп отырды. Адам мен адамның, ру мен рудың, ауыл мен ауылдың арасында араздық емес тек достық, сыйластық болғанда ғана бірлік болатынын, ал бірлік болған жерде елдің берекесі кіріп, қазақ елінің ғана емес, бүкіл адамзат баласының тірлігі оңды болатынын өз

шығармаларына арқау етті. Ақын «Заманнан сөйлеп барамын» деген өлеңінде болашақ ұрпаққа осы ойын былай аңдатады:

Жасөспірім жастарым,
Үйреніңдер амалды.
Бұрынғы білімпаздардың
Сөздері болған ұнамды.
Кейбір сөзі қазақтың
Шайқалтпас, сірә, сабаңды.
«Ұран - елдің бірлігі!»
Деген сенің бабаң-ды.
Сол бірлікке қаланар
Кірпішінің бірісің.
Бойыңа дарыт, балалар,
Жақсы әдет пен үлгісін [8, 118].

«Достық - адамдар арасындағы алғашқы сыйластықтан, сый-құрметтен бастау алады!» Ақынның достық жөніндегі ұстанған негізгі қағидасы осы. Сондықтан да ол:

Біқылас қойып құрметте,
Қонақ еткен кісіңді.
Тіршілікте береке –
Сыйла үлкен-кішіңді.
Майда сөйле кісіге,
Құбылтпашы түсіңді.
Сырттан айтып даттама,
Сүйеніскен досыңды.
Әншейінде доссымақ
Бөліп ішер асыңды,
Іс түскенде жегідей
Кеміреді басыңды [9, 74], - дейді.

Жылы сөз, жарқын қабақпен танытып, кісімен жақсы сөйлес, сонан соң оның әрекетіне қарай қас пен досыңды айырып ал дейді. «Адаспайды ақылды» деген өсиет өлеңінде, қашаннан келе жатқан қазақ халқындағы «Ағайын тату болса ат көп» деген мақалды негізге алады. Сыйластық қарым-қатынас, әдеп, ар-ұят деген ұғымдардан алшақтап кеткен опасыз жандар жайлы «Бір кеңес» деген өлеңінде былайша ашынады:

Кескінін кем ақылдың қарап тұрсаң,
Көтеріп өзін тауға бағалайды.
Шыныдай сынып кетіп сәл нәрседен,
Кеуліңді қатты сөзбен жаралайды.
Қолына опасыздың олжа түссе,
Досы мен жолдасына қарамайды.

Ол «Ерлермен есі бүтін болсаң ұлпат» деген өлеңінде жақсымен дос болсаң, артық-кеміңді білдірмей, кемшілігіңді жасырып, жақсылығыңды асырады, жаманмен қатыссаң қабаған иттей өзіңе шабады деп жақсы мен жаман адамдардың ара-жігін ажырата білуге үндейді.

Жақсыға көп ішінде душар келсең,
Жетпеген артық-кемді қымтап-жабад.
Жаманға қанша қызмет жасасаң да,
Өзінді ақырында зәрдей шағад.
Мінезі жамандардың ит секілді,
Есейіп ержеткен соң қолды қабады [10, 47], - деп кейіс білдіреді

Достық, жолдастық тақырыбы Сыр сүлейлерінің шығармашылығында ерекше айтылатын тақырып. Адами болмыс сыйластықтан, ізгілік пен әдептен құралады деген қағиданы ашу олардың барлығына тән мәселе. Сондай ақындардың бірегейі Базар жырау:

«Жолдас болсаң жақсымен,
Жетеді қолың мақсатқа.
Жолдас болсаң нәмәртпен,
Аунатар бір күн батпаққа».
Тағы біреуін келтіре кетейік.
«Жақсының сөзі сүйкімді,
Әбі гәусар бал судан.
Жаманның сөзі жағдайсыз.

Ызғары қатты ащы удан», - деп жолдастықтың, достықтың мән-мағынасын жеткізіп отыр

Даңмұрын Кенжебекұлы өзінің «Кімдер дос» деген өлеңінде:

Кімдер дос, кім жақының, кімдер қасың,
Солардың сезбек міндет шекарасын.
Барлығын бірдей санап сене берсең

Шырмалған шөптей шарға түсер басың [11, 118] - дейді. Тіршілік қарекеті барысында аңдап басып, дос пен дұшпанды саралай біл, жақын жолдас жан аямас жан жолдасың болады деген пікір қалдырады да:

Алғыс ал, аға-ініңнен қарғыс алма –
Көлдеген көп тілеуі бар мысалда.
Айбатың арыстандай болғанменен
Арбасқан ажал қоймас аңдысарда.
Жігітке бір кесепет кездесерде,
Асқындап алмас пісент жанды санға [12, 78], - деп аяқтайды.

Сыр сүлейлерінің жарқын өкілдерінің бірі Кете Жүсіп Ешниязұлы. Ақынның адамның балалық шағынан бастап бозбала, жігіт, жігіт ағасы, ересек, егде болған кезеңдерде ұстанған қасиеттері жайлы кейінгі ұрпақтарға үлгі болатын ұтымды ой-пайымдары ерекше назар аударады. Кете Жүсіптің

өлеңдерінің ішінде «Адамдық пен надандық», «Әлеумет келді жиналып», «Тіл ал!», «Өмір сырлары», «Жақсыдан есте қалған бір ауыз сөз» сынды ғибратты шығармаларының тәлімдік маңызы зор.

Осындай насихат өлеңдер туралы академик З.Ахметов: «Насихат өлеңнің таңдаулылары өнеге боларлық, тағылым аларлық, ғибраттылық, мәнімен ойды көркемдеп нақышты сөздермен жеткізетін бейнелілігі, тартымдылығымен құнды болған. Насихат өлеңнен сол замандағы қоғамдық көзқарастар, арман-мұраттар, халықтың адамгершілікке, ерлікке, әділдікке ұмтылысы, жақсы мен жаманды қалай түсінетіні айқын танылады» [13, 123], - деп жазады.

Қорытынды. Өз бетімен іс-әрекет етуге бағытталған тапсырмалар арқылы Сыр сүлейлері шығармаларындағы дидактикалық ойларды оқыту білім алушының білім қорын молайтуға белсенділігін арттырады, шығармашылық қабілетін жетілдіруге көп көмегі бар. Терең білімді, бәсекеге қабілетті тұлғаны жасау, заман сұранысына сай ізденімпаз тұлғаны қалыптастыру бүгінгі күн талабы екені даусыз. Сондықтан оқыту процесінің нәтижелі болуы оқытушының сабақ беру шеберлігіне, сабағын қызғылықты жүргізіп, білім алушылардың зейінін өзіне аудара білуінде, өздігінен білім алуға үйренуіне байланысты.

Сыр сүлейлері шығармаларын оқытуда жаңа әдіс-тәсілдерді мән-мағыналарына, ерекшеліктеріне қарай таңдап қолдана білсек, білім беруде ұтарымыз көп. Демек, сабақ байқау, айқындау, пікір айту, сараптау, талдау, модельдеуге бағытталды.

Сондықтан әрбір оқытушы сабақтың жүргізілу жүйесін жетілдіріп, оқу-тәрбие жұмыстарын жүйелеп, білімнің сапасы мен тиімділігін арттырып, жаңа әдіс-тәсілдерді тиімді қолданып, өзгерістер енгізуге барлық күш жігерін жұмсауы тиіс деп ойлаймын.

Сыр сүлейлері шығармаларын оқытудың тиімді әдістерін талдау барысында, оның шығармашылық жүйесін құрайтын шығармаларындағы дидактикалық көрініс пен оны дәйектейтін мәтіндер жан-жақты сипатталып талданды. Жинақтап айтқанда, осы еңбекте Сыр сүлейлерінің ұлттық тәрбиеге қатысты шығармалары жинақталып жүйеленді.

Ғылыми мақалада көркем шығармаға деген білім алушылардың қызығушылығын арттыратын жұмыстарды түрлендіріп отырдық. Сабақта дара, топтық жұмыстар жүргізілді. Білім алушылардың өзара белсенділігі интерактивті әдіс-тәсілдер арқылы ұйымдастырылды.

Сыр сүлейлері шығармаларына арқау еткен ұлттық мәдени қарым-қатынас құндылықтарына қайта оралу тұғырықтан шығар нақты шешім екендігі ақиқат.

Әдебиеттер

1. Төлебаева А.Т., Айтимов М.К., Оралова Г.С., Камишева Г.А., Сердалы Б.К. Философиялық дүниетаным және педагогикалық көзқарастар: Арал-Сырдария ақын-жыраулары поэзиясы. Volume 10, Proceedings of the 6th International Conference on Applied Linguistics Issues (ALI 2019) July 19-20, 2019, Saint Petersburg, Russia, Summer and Autumn 2019, Pages 256-274, <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57205673196> (ағыл.)
2. Жұмабаев, М. Педагогика. – Алматы: Рауан, 1991. –102 б.
3. Жұмажанова, Т.Қ. Әдебиетті оқыту методикасы. – Алматы: Білім, 2009. –288 б.
4. Жанбершиева Ұ.Н., Оралова Г.С. Сыр еліндегі киелі нысандар жайлы аңыздар. Еуразия гуманитарлық институтының хабаршысы. – Астана, №4, 2022.126-133 бб. <https://doi.org/10.55808/1999-4214.2022-4.13>
5. Қабдолов З. Таңдамалы шығармалары. – Алматы: Ұлттар, 1988. – 595 б.
6. Ізтілеуов Т. Шығармалар жинағы– Астана: Фолиант, 2019. -304 б.
7. Карбозұлы Е. Т.Ізтілеуов шығармашылығындағы адамгершілік мәселелер: филол.ғылым.канд.ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған дис.автореф. [Мәтін]. – Алматы, 2005. – 24 б.
8. Карбозұлы Е. Сыр сүлейлерінің әдеби мұрасы. – Алматы: Атамұра, 2019. – 315 б.
9. Кенжеғұлұлы, Н. Кәнеки, тілім, сөйлеші . – Алматы: Маржан, 1994. – 448 б.
10. Оңдасұлы, Б. Базар жырау шығармашылығы. – Алматы: Жазушы, 1984. – 176 б.
11. Қаңлы Ж. Сайраған бақта бұлбұлдай. – Тараз, Мұрагер, 2002. –139 б.
12. Шораяқ О. Шайыр. – Алматы: Жазушы, 1984. – 174 б.
13. Ахметов З. Бейне және бейнелілік. – Алматы: Рауан, 1978, - 231 б.

К.Т.КУДАЙБЕРГЕНОВА

Кызылординский университет имени Коркыт ата, Кызылорда, Казахстан

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ТВОРЧЕСТВУ СЫРДАРЬИНСКИХ СКАЗИТЕЛЕЙ

Аннотация. В статье исследуется преемственность «язык и нация», «язык и литература, культура», выявление культурных ценностей в содержании национального литературного наследия и слова, их рассмотрение в тесной связи с их проявлением, усвоение культурно-познавательных особенностей обучающихся через обобщение.

В данной научной работе, проводя исследования произведений сырдарьинских сказителей Т. Изтлеуова, Б. Ондасулы, Ш. Омарова, К. Еримбета, акцентировано внимание на дидактических произведениях, наполненных духовной ценностью. В результате проведенной работы был создан фундамент для формирования интереса у обучающихся к литературе края и формирования у них знания понятий терме, айтыс, нравственность, патриотизм.

Если говорить о национальном духовном достоянии, занимающем особое место в истории казахской литературы, то мудрые заповеди и дидактические

псалмы поэтов (сырдарьинских сказителей), несомненно являются современным средством образования и воспитания. Несмотря на то, что сырдарьинские сказители внесли неоценимый вклад в национальное искусство, методические особенности обучения их творчеству остались еще малоизучены.

Актуальная проблема сегодняшнего дня заключается в формировании духовно богатой, всесторонне развитой личности с целью вхождения в мировое образовательное пространство. Это возможно посредством формирования мировоззрения представителей будущего поколения через обучение творчеству сырдарьинских сказителей.

Ключевые слова: сырдарьинские сказители, дидактика, национальное познание, личность, модульное обучение, новые технологии.

K.T. KUDAIBERGENOVA

Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan

METHODOLOGICAL FEATURES OF TEACHING THE POETS' CREATIVITY OF SYR REGION

Abstract. The article explores the continuity of "language and nation", "language and literature, culture", the identification of cultural values in the content of the national literary heritage and words, their consideration in close connection with their manifestation, the assimilation of cultural and cognitive features by students through generalization.

In this scientific work, conducting research on the works of the Land of Syr storytellers T. Iztleuov, B. Ondasuly, Sh. Omarov, K. Yerimbet, we stopped at great thoughts and instructive works in didactic works filled with spiritual value. As a result of the work carried out, the foundation was created for the formation of students' interest in the literature of the region and the formation of such human values as: terme, aitys, the saga of the Land of Syr storytellers, morality, patriotism.

If we talk about the national spiritual heritage, which occupies a special place in the history of Kazakh literature, then the wise commandments and wise didactic psalms of the poets- storytellers of the land of Land of Syr are undoubtedly.

Keywords: Syrdarya storytellers, didactics, national cognition, personality, modular training, new technologies.

References

1. Tulebayeva A.T. Aitimov M.K. Oralova G.S., Kamisheva G.A., Serdali B.K. Philosophical Filosofiyalıq dünüetanım jäne pedagogikalıq közqarastar: Aral-Sırdarıya aqın-jırawları poézıyası [Worldview and Pedagogical Perspectives of the Poets-Zhyrau of the Aral Sea and Syr Darya Areas] Volume 10, Proceedings of the 6th International Conference on Applied Linguistics Issues (ALI 2019) July 19-20, 2019, Saint Petersburg, Russia, Summer and

- Autumn 2019, Pages 256-274 (aғыl.)
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57205673196>
2. Zhumabaev M. Pedagogia. – Almaty: Rauan, 1991. – 102 b.
  3. Jumajanova T.Q. Ádebietti oqytý metodıkasy [Methods of teaching literature]. – Almaty: Bilim, 2009. – 288 b.
  4. Zhanbershieva U.N., Oralova G.S. Syr elindegi kieli nysandar jauly ańyzdar. Eýrazia gýmanitarlyq institýtynyń habarshysy. – Astana, №4, 2022. – B. 126-133. <https://doi.org/10.55808/1999-4214.2022-4.13>
  5. Qabdolov Z. Tańdamaly shyǵarmalary. – Almaty: Ulttar, 1988. – 595 b.
  6. Iztileýov T. Shyǵarmalar jnaǵy [Collection of works]. – Astana: Foliant, 2019. – 304 b.
  7. Karbozuly E. Iztileýov shyǵarmashylyǵyndaǵy adamgershilik máseleler: filol. gýlym. kand. gýlymı dárejesin alý úshin daıyndałǵan dıs. avtoref. [Moral issues in Iztleuov's work: dissertation for the degree of Candidate of Philological Sciences. – Almaty, 2005. – 24 b.
  8. Karbozuly E. Syr súleileriniń ádebi murasy [Literary heritage of Syr Suleymen]. – Almaty: Atamura, 2019. – 315 b.
  9. Kenjeǵululy, N. Káneki, tilim, sóleshi [Strange, slut, talkative]. – Almaty: Marzhan, 1994. – 448 b.
  10. Ońdasuly, B. Bazar jyraý shyǵarmashylyǵy [Creativity of Bazar Zhyrau]. – Almaty: Jazýshy, 1984. – 176 b.
  11. Qańly J. Sairaǵan baqta bulbuldaı [Like a nightingale in the garden]. – Taraz, 2002. – 139 b.
  12. Shurayak O. Resin. – Almaty: writer, 1984. – 174 b.
  13. Akhmetov Z. Adebi beine zhane beinelilik. – Almaty: Rauan, 1978. – 231 b.

Автор туралы мәлімет.

Құдайбергенова Күнімжан Тыныштықбекқызы – гуманитарлық ғылымдар магистрі, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан.

Кудайбергенова Кунимжан Тыныштықбековна – магистр гуманитарных наук, Кызылординский университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан.

Kudaibergenova Kunimzhan Tinizhtikbekovna – master of Arts, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan.